

ความมุ่งหมายของการศึกษา

1. คำนำ

1.1 ความหมาย ความมุ่งหมายของการศึกษา (Educational Objectives) คือทิศทาง ความคาดหวัง อุดมคติหรือความเชื่อที่เห็นว่าถูกต้องดีงามและพึงประสงค์ของการศึกษา

1.2 ระดับของความมุ่งหมายของการศึกษา ความมุ่งหมายของการศึกษามีหลายระดับ เช่น ระดับอุดมคติ ระดับนโยบายของรัฐ ระดับหลักสูตร ระดับบทเรียน และระดับพฤติกรรม ทุกระดับต้องสัมพันธ์กัน

2. ความมุ่งหมายของการศึกษา

ในระดับอุดมคติ

ในระดับอุดมคติความมุ่งหมายของการศึกษาเป็นความมุ่งหมายระยะยาวและเป็นความมุ่งหมายกว้าง ๆ ไม่สามารถจะมองเห็นผลได้ในช่วงเวลาสั้น ๆ ความมุ่งหมายในระดับนี้มุ่งให้ผู้ได้รับการศึกษาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คือ มีความรอบรู้ มีศีลธรรม สามารถพึ่งตนเองได้ เลี้ยงตนเองได้ นำตนเองได้ ทำประโยชน์แก่สังคมและมีความพึงพอใจในชีวิตและการงาน

การพิจารณาความมุ่งหมายในระดับอุดมคติอาจจะพิจารณาได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิต ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของสังคมและสมาชิกของสังคม และความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2.1 ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิต

มนุษย์มีความคิด การรักชีวิตของตนเองย่อมมีความลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มนุษย์จะกระทำ

กิจกรรมทุกอย่างเพื่อดำรงชีวิตของตนและมนุษย์ด้วยกันให้อยู่รอดปลอดภัยนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่จัดขึ้นเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิตมนุษย์ ซึ่งมนุษย์มีวิวัฒนาการสูงขึ้นมากเท่าใด การศึกษาเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิตมนุษย์ย่อมจะมีความละเอียด ดีถ้วน สลับซับซ้อนและกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้นเท่านั้น

ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิตย่อมเป็นความมุ่งหมายพื้นฐานของการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกระดับ และทุกกระบวนการ การจัดสวัสดิศึกษา พลศึกษา จริยศึกษา อาชีวศึกษาและแพทยศาสตร์ รวมทั้งการจัดการศึกษาสาขาอื่น ๆ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ฯลฯ ก็ย่อมจัดเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิตทั้งสิ้น

2.2 ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของสังคมและสมาชิกของสังคม

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือรวมกันอยู่เป็นหมู่เหล่า เป็นชุมชน เป็นบ้านเมือง เป็นประเทศ การเป็นสมาชิกของสังคม ย่อมจำเป็นที่จะต้องมี ต้องเข้าใจ ต้องปฏิบัติหลายสิ่งหลายอย่างทั้งที่สังคมกำหนดหรือเห็นว่าถูกต้องดีงาม เพื่อความสุข ความสงบ และความเจริญก้าวหน้าของสังคม การศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของสังคมและสมาชิกของสังคมย่อมมีขนาด ลักษณะ เนื้อหา วิธีการและขั้นตอนแตกต่างกันไปตามขนาด ลักษณะและสภาพของสังคมนั้น ๆ

ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของสังคมและสมาชิกของสังคม ก่อให้เกิดการศึกษาในด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะภาษา ประวัติศาสตร์ การปกครอง เศรษฐกิจ การทหาร การเมือง

๑๓๑ ซึ่งสิ่งดังกล่าวมีส่วนเกื้อกูลสังคมและสมาชิกของสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข

2.3 ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2.3.1 มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ

มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ เพราะมนุษย์สามารถสร้างเครื่องมือและหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตและสังคมของตน นั่นคือมนุษย์มีอารยธรรม วัฒนธรรม และคุณธรรม สิ่งที่จะนำมนุษย์ที่เกิดใหม่ให้มีความเป็นอยู่แตกต่างจากสัตว์ไร้เจตนาและพัฒนาไปสู่ความมีอารยธรรม วัฒนธรรม และคุณธรรม ก็คือการศึกษา เมื่อปราศจากการศึกษา มนุษย์ก็จะมีสภาพเหมือนสัตว์อื่น ๆ ทั่วไป ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นหนทางนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2.3.2 มนุษย์ที่สมบูรณ์ย่อมมีการพัฒนาทุกด้าน

การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญ ความดี ความงาม และความถูกต้องมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม นั่นคือการศึกษาเป็นกิจกรรมการพัฒนา พัฒนาทั้งความคิด ความรู้ ความชำนาญ อารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ให้มีคุณภาพสูงขึ้น ดังที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการศึกษาคือความเจริญงอกงาม

มนุษย์ที่สมบูรณ์จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาทุกด้านเช่น ด้านกำลังกาย คือให้มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรค และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกำลังใจ คือเป็นผู้มีความหวัง มีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านกำลังความคิด คือมีสติปัญญาสามารถคิด แก้ปัญหา และนำตนเองไปสู่ความดีงามได้ ด้านจริยธรรม คือมีศานา มีคุณธรรมประจำใจ มีปรัชญาในการดำรงชีวิต มีจรรยาในการทำงาน ด้านสังคม คือมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อย่างราบรื่น ทำประโยชน์แก่สังคม ฯลฯ เป็นต้น โดยสรุปก็คือมนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องมีการพัฒนาทั้งกาย จิต และสิ่งแวดล้อมซึ่งประกอบกันเป็นชีวิตและสิ่งเกื้อกูลชีวิตของมนุษย์นั่นเอง การพัฒนาที่เน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเช่น เล่นกายอย่างเดี๋ยวกี้ดี เน้นจิตด้านเดี๋ยวกี้ดี หรือนั้นสิ่งแวดล้อม

ล้อมเพียงอย่างเดี๋ยวกี้ดี ย่อมไม่ถูกต้องและไม่สมบูรณ์

2.3.3 การพัฒนาตนเองเป็นอุดมคติอันสูงสุดของมนุษย์

ตนเองประกอบด้วยชั้นห้า คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ตามหลักพุทธปรัชญา หรือตนเองประกอบด้วยกาย จิต และสิ่งแวดล้อม ตามหลักศึกษาศาสตร์ กี้ดี เป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ ถ้าไม่มีตนเอง สิ่งต่าง ๆ ในโลกก็หมดความหมายเพราะไม่มีการรับรู้ ไม่มีความเข้าใจ ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ เกิดขึ้น เมื่อมีตนเองเกิดขึ้น พฤติกรรม ความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ และเหตุการณ์ต่าง ๆ จึงเกิดตามมา รวมทั้งการศึกษาด้วย เมื่อตนเองได้รับการศึกษาตามสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ พอสมควรแล้วก็อาจจะทำให้บุคคลเกิดความสำนึกในตนเอง แล้วใคร่ครอง ใคร่ครอง พิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงความหมายของชีวิต คุณค่าของตนเองและความมุ่งหมายสูงสุดของตนเอง เมื่อตนเองได้ผ่านการพัฒนามาถึงขั้นนี้ บุคคลผู้นั้นอาจจะกำหนด จุดมุ่งหมายแห่งชีวิตของตนเอง ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ สติปัญญา และประสิทธิภาพของตนเอง แล้วกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาให้สอดคล้องกับอุดมคติของตนเอง เช่น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามที่มีหลักฐานในพุทธประวัติ นั้น พระองค์ได้ทรงศึกษาวิชาการทั้งปวงอย่างลึกซึ้ง และทดลองค้นคว้าปฏิบัติประพฤตีสั่งต่าง ๆ เพิ่มเติมอย่างเต็มที่ เพื่อการตรัสรู้ สัจธรรม อันเป็นหนทางนำไปสู่การพ้นทุกข์ทั้งปวง คือไปสู่นิพพาน ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองในลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นอุดมคติสูงสุดในพระพุทธศาสนา

สำหรับมนุษย์ทั่ว ๆ ไป การพัฒนาตนเองเพื่อความเจริญก้าวหน้าสูงสุดตามศักยภาพของตนย่อมเป็นอุดมคติอันสูงสุดของบุคคลนั้นด้วย

3. ความมุ่งหมายของการศึกษาในระดับนโยบายของรัฐ

ในระดับนโยบายของรัฐ ความมุ่งหมายของการศึกษา มุ่งให้ผู้ได้รับการศึกษาเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีความรู้ ความสามารถ มีอาชีพสุจริตเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างสงบสุข และช่วยจรรโลงสังคมให้มั่นคงถาวรต่อไป

การพิจารณาความมุ่งหมายในระดับนโยบายของรัฐ อาจจะพิจารณาได้ใน 3 ลักษณะได้แก่ ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคม ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม และความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม

3.1 ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคม

การศึกษาเป็นเครื่องมือของสังคมในการดำรงเอกลักษณ์และอุดมคติของสังคมให้ยั่งยืน สังคมประชาธิปไตยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมเพื่อสืบทอดอุดมคติของสมาชิกในสังคมไว้ ในสังคมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นย่อมเป็นไปเพื่อจรรงไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ สังคมที่ยึดศาสนาเป็นแกนหลักย่อมจัดการศึกษาให้เกื้อกูลความยั่งยืนมั่นคงของศาสนา นั้น ๆ เมื่อสังคมใดมีอุดมคติอย่างใด ความมุ่งหมายของการศึกษาก็ต้องสอดคล้องกลมกลืนกับอุดมคตินั้น

ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคม คือจัดการศึกษาให้สมาชิกของสังคมเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ แล้ว ให้ใช้ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญนั้น ๆ ทำประโยชน์แก่สังคม เช่น ให้รับราชการ ให้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือให้บวชเป็นพระ รับใช้ศาสนาและพระเจ้า เป็นต้น

3.2 ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงความเป็นชาติ อุดมคติของสังคมประการหนึ่งคือการรักษาความเป็นชาติไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ ความต้องการนี้ย่อมฝังอยู่ในวิญญาณหรือ

สายเลือด ดังนั้นสังคมจึงจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมแก่อนุชนในสังคม

ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมจะสอดแทรกอยู่ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา เนื่องจากการศึกษาเพื่อมวลชนมักจะมีจุดอยู่ในช่วงประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมจึงมักจะเน้นในช่วงดังกล่าว เช่น ภาษาประจำชาติ ประวัติศาสตร์ของชาติ ประวัติบุคคลสำคัญของชาติหรือพระมหากษัตริย์ ศาสนาประจำชาติ ศิลปะขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น เป็นต้น

3.3 ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม

โลกมนุษย์ย่อมประกอบด้วยสังคมน้อยใหญ่จำนวนมาก บางสังคมหรือประเทศที่มีการพัฒนาตนเองอย่างมาก ในด้านต่าง ๆ จนได้รับคำยกย่องว่าเป็นสังคมพัฒนาแล้ว ส่วนบางสังคมหรือประเทศการพัฒนายังไม่ทั่วถึงทุกด้าน หรือทำได้เพียงบางส่วน จึงได้เฝ้ามองสังคมน้อยพัฒนาหรือสังคมกำลังพัฒนา สังคมเหล่านี้ย่อมจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมหรือประเทศของตน โดยมีความหวังที่จะทัดเทียมสังคมหรือประเทศที่พัฒนาแล้วนั่นเอง

ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมจึงเป็นสิ่งที่มิได้อยู่จริงและสังคมต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ยังจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณค่าของชีวิตและสังคมควบคู่กันไป การศึกษาในลักษณะนี้มักจะเน้นความคิดใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การใช้วัสดุที่สมบูรณ์แบบทางการศึกษาในการสอน ได้แก่ การใช้วิทยุ โทรทัศน์ วีดิโอ ภาพยนตร์ ภาพเคลื่อนไหว ฯลฯ

4. ความมุ่งหมายของการศึกษาในระดับหลักสูตร

ในระดับหลักสูตร ความมุ่งหมายของการศึกษามุ่ง

ให้ผู้ได้รับการศึกษาในแต่ละหลักสูตรมีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ และความซาบซึ้ง เฉพาะด้าน เฉพาะสาขา เพื่อให้เกิดความสามารถในการประกอบอาชีพ และการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในด้านหรือสาขาวิชานั้น ๆ เช่น ภาษาไทย ศิลปะ ประวัติศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ดุริยางคศาสตร์ เป็นต้น

การพิจารณาความมุ่งหมายของการศึกษาในระดับหลักสูตรนอกจากจะพิจารณาในแง่สาขาวิชาดังกล่าวมาแล้ว ยังสามารถพิจารณาในแง่ของระดับการศึกษา เช่น อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ อุดมศึกษาได้ด้วยความมุ่งหมายของการศึกษาระดับการศึกษาย่อมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับลักษณะ สภาพ วัย เพศ ความพร้อม ความถนัด ความสนใจ ความต้องการและความมุ่งหมายเฉพาะของผู้เรียน

4.1 อนุบาลศึกษา

ความมุ่งหมายของการศึกษาระดับอนุบาล ศึกษามุ่งเตรียมตัวเด็กเล็กและจัดสภาพของเด็กเล็กให้คุ้นเคยกับการเล่น การอยู่ร่วมกับเพื่อนวัยเดียวกัน ฝึกความคล่องแคล่วในการใช้มือ แขน ขา และส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้ถูกต้อง เพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตทางร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ สติปัญญา และฝึกทักษะเบื้องต้นในการอ่าน การเขียน เพื่อเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนหนังสือต่อไป

4.2 ประถมศึกษา

ความมุ่งหมายของการศึกษาระดับประถมศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม เช่น ให้มีทักษะการอ่าน การเขียน การพูด การฟังภาษาประจำชาติของตนเอง ให้มีทักษะทางด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ให้มีทักษะในการปฏิบัติงานอาชีพเบื้องต้น การเป็นพลเมืองดี การมีสัมพันธภาพอันดีกับคนอื่น ๆ การมีคุณธรรมและ

นิสัยที่ส่งเสริมการมีชีวิตที่สงบสุข ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาคบังคับ คือให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามเกณฑ์ขั้นต่ำของรัฐ

4.3 มัธยมศึกษา

ความมุ่งหมายของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดความสนใจ และความต้องการโดยจัดให้มีวิชาเลือกและการฝึกอาชีพเพิ่มขึ้น เน้นการส่งเสริมความสามารถพิเศษของผู้เรียน สำหรับผู้มีความสามารถและมีความประสงค์จะศึกษาต่อในระดับสูงก็เปิดโอกาสให้เตรียมตัวเพื่อศึกษาต่อได้ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้สนใจใฝ่รู้ได้เข้าเรียน ส่วนใหญ่ไม่เป็นการศึกษาภาคบังคับ

4.4 อุดมศึกษา

ความมุ่งหมายของการศึกษาระดับอุดมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิชาการขั้นสูง เน้นการค้นคว้าวิจัย และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อพัฒนาทักษะ ความสามารถ ความชำนาญพิเศษ อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในการประกอบอาชีพที่ใช้วิชาการขั้นสูง และการรับใช้สังคมให้มีประสิทธิภาพต่อไป

5. ความมุ่งหมายของการศึกษาในระดับบทเรียนและระดับพฤติกรรม

ในระดับบทเรียนและระดับพฤติกรรม ความมุ่งหมายของการศึกษามุ่งให้ผู้ได้รับการศึกษามุ่งบรรลุความมุ่งหมายย่อย ๆ ในเวลาอันสั้น หรือในช่วงเวลาของแต่ละบทเรียน เช่น ให้สามารถเขียนคำใหม่ได้ถูกต้อง 5 คำ ให้สามารถอ่านออกเสียงภาษาต่างประเทศได้ถูกต้อง 5 คำ ให้สามารถวาดรูปปลาได้ถูกต้องตามควรแก่วัยและชั้น ให้สามารถสลับรูปข้างได้ถูกต้องตามสมควรแก่วัยและชั้น เป็นต้น

พิสิทธิ์ สาระวิจิตร